

การมีส่วนร่วมในการสืบสานศิลปะการทอผ้าไหม สู่การตระหนัก  
และสืบทอดทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี

## Maintaining the Art of Silk Weaving and Promoting Cultural Awareness and Inheritance: Case Study of a Community in Ubon Ratchathani

สุจิตตรา หงษ์ยนต์<sup>1</sup> พิกุล สายดวง<sup>2</sup>

Sujittra Hongyon<sup>1</sup> Pikul Saiduang<sup>2</sup>

<sup>1</sup>คณะบริหารธุรกิจ <sup>2</sup>คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ผู้ประสานงานหลัก e-mail : bobbymot@hotmail.com<sup>1</sup> pookpik\_20092021@hotmail.com<sup>2</sup>

### บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหม กรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี 2) ศึกษาศักยภาพของเยาวชนในท้องถิ่นในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหม กรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี และ 3) พัฒนาศักยภาพของเยาวชนในท้องถิ่นในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหม กรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี งานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Key Informants) คือ ประชาชนชาวบ้านบ้านหนองบ่อ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีและนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ภาพยนตร์สั้นภาษาอังกฤษ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) แบบบันทึกการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) แบบบันทึกการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) และแบบบันทึกเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (เวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน) โดยนำข้อมูลมาสรุปผลเชิงบรรยาย ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทอผ้าตำบลหนองบ่อ ได้เสนอแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหม โดยควรมีการส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นใหม่สวมใส่ผ้าไหมซึ่งถือเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชุมชน การสอนทอผ้าไหมให้กับเยาวชนในชุมชน จัดนิทรรศการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหม ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมให้กับผู้ที่สนใจ เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมผ่านสื่อต่าง ๆ สร้างและ

เผยแพร่ภาพยนตร์สั้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทอผ้าไหมทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อให้ชาวไทยและชาวต่างชาติได้รับชม นอกจากนี้ยังพบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ อุบลราชธานีเป็นผู้มีศักยภาพในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหม โดยเสนอว่า ควรมีการเผยแพร่ความงามของผ้าไหมผ่านสื่อออนไลน์ การเป็นมัคคุเทศก์ในท้องถิ่น ร่วมแสดง ภาพยนตร์สั้นภาษาอังกฤษเกี่ยวกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาด้านการทอผ้าไหมเพื่อนำไปถ่ายทอด ให้เยาวชนได้ตระหนักและหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่น ออกแบบและเขียนบรรยายผลิตภัณฑ์ ผ้าไหมเป็นภาษาอังกฤษเพื่อนำเสนอเรื่องราวประวัติความเป็นมาเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ให้น่าสนใจ และที่สำคัญนักศึกษาสาขาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีได้พัฒนาศักยภาพของตนโดยผ่านการฝึกการใช้ทักษะกระบวนการวิจัยเป็นฐาน ได้ฝึกทักษะ การคิดวิเคราะห์ ทำให้เป็นคนมีกระบวนการคิดที่สมเหตุสมผล รู้จักวางแผนเป็นลำดับขั้นตอน สามารถทำงานร่วมกันคนอื่นได้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้หรือข้อมูล ที่ได้สืบค้น มาพัฒนาชุมชนของตนอย่างเป็นรูปธรรม

**คำสำคัญ :** การมีส่วนร่วม; การสืบสาน; วัฒนธรรม

## ABSTRACT

This research aims to 1) study the ways used to preserve the local wisdom about the art of silk weaving within a community in Ubon Ratchathani, 2) study the capability of the local youth in conserving the local wisdom about the art of silk weaving within a community in Ubon Ratchathani, and 3) develop the capability of the local youth to ensure the preservation of the local wisdom about the art of silk weaving within a community in Ubon Ratchathani. The research methodology is qualitative. The key informants are local philosophers in Nong-bo village, Ubon Ratchathani Rajabhat University students, and students in a secondary school in Ubon Ratchathani. The subjects were selected by using purposive sampling. The instruments used in the research were an English short film, in-depth interviews, participant observation, non-participant observation, a focus group discussion, and a group brainstorming session (information for the community). The data were descriptively analysed. The results revealed that the Nong-bo silk weaving community enterprise network suggested methods for maintaining the local wisdom about the art of silk weaving. The youth or the new generation people in the community should be encouraged to wear silk clothing to help maintain local wisdom. They should also be taught silk weaving lessons. Silk weaving and local wisdom exhibitions should be held. Local wisdom about silk weaving should be taught to interested people and should be disseminated via a wide range of media including social networks, websites, educational materials, and exhibitions. A short film about the local wisdom of the art of silk weaving should be made using Thai and English and shown to both Thai and English speaking audiences. Additionally, Ubon Ratchathani Rajabhat University students suggested methods for maintaining the local wisdom about the art of silk weaving as follows. Information regarding the local wisdom of the art of silk weaving should be publicised online. The students could be guides and could be actors or actresses in short films publicising the wisdom of the art of silk weaving in order to raise awareness about the importance of maintaining valuable local wisdom. Locally produced silk garments should include product descriptions designed and written in English to explain more about the history of the products and to add value to them. Moreover, the English Major students at Ubon Ratchathani Rajabhat University, who were educated using research based learning, have been trained in analysis skills and have developed their thinking processes and understand the steps of planning. Moreover, they can properly work with others, have wider vision, and are able to share their knowledge and information that they have gained, and use it to develop their community.

## บทนำ

คุณสมบัติอันมีค่าของผ้าไหมไทยที่มีชื่อขจรขยายไปสู่ทุกภูมิภาคของโลกจากการมอ  
ง มีสองลักษณะคือ ประการแรก การมอในลักษณะภายนอก คือผ้าไหมไทยนั้น เมื่อมองแล้ว  
จะมีความงามเป็นประกาย มีความตั้งใจ และทำให้หลงใหลในสีสันอันงดงาม และดูภูมิฐาน  
เมื่อใครได้สวมใส่ผ้าไหมไทยจะแสดงถึงความมีรสนิยมสูง ประการที่สอง การมอในลักษณะ  
ของการได้สวมใส่หรือสัมผัส เมื่อได้สวมใส่ผ้าไหมแล้วทำให้เกิดความสุขและความภูมิใจ  
คุณสมบัติที่เบาตัวของผ้าไหม ทำให้มีความรู้สึกสบาย ผ้าไหมไทยได้รับการยอมรับว่าเป็นราชินี  
ของเส้นใยทั้งหมดที่มีอยู่ในโลกปัจจุบัน ผ้าไหมหรือผลิตภัณฑ์จากไหมนั้น บอบบาง จึงต้อง  
ปฏิบัติรักษาอย่างพิถีพิถัน อย่างน้อยทุกคนก็ทราบดีอยู่แล้วว่า คุณสมบัติต่าง ๆ ที่จะต้องปฏิบัติ  
รักษา เคลื่อนย้ายอย่างระมัดระวัง สุข สุขสบาย ความภูมิใจ จะไม่เกิดขึ้นเลย ถ้าเรา  
จะไม่ทำการรักษาคุณภาพอันดีเลิศของผลิตภัณฑ์ จากไหมทุกชนิดให้อยู่ในสภาพที่น่าหยิบ  
นำมาเป็นเจ้าของและนำสวมใส่ ผ้าไหมไทยจึงเป็นผ้าที่มีคุณค่าสู่สากล ด้านการทอผ้าไหม  
เป็นอุตสาหกรรมของคนไทยภาคอีสานมานานแล้ว สตรีชาวอีสานเมื่อหมดฤดูเก็บเกี่ยวทำนา  
จะมานั่งล้อมวง สาวไหม ปั่นและย้อมเส้นไหม ทอเป็นผืนเพื่อเก็บไว้ใช้หรือขายต่อ สร้างผลงาน  
สืบสานศิลปะไทยและเสริมสร้างสุขภาพให้แข็งแรงไปพร้อมกันมาตั้งแต่ครั้งโบราณ และกว่าที่จะ  
ได้ผ้าไหมที่สวยงาม จนถึงขั้นตัดเย็บต้องผ่านขั้นตอนการเลี้ยงไหม ตัวไหมคล้ายหนอนตัวเล็ก ๆ  
กินใบหม่อนเป็นอาหารมีอายุประมาณ 45 วัน จึงเริ่มชักใย กลายเป็นรังไหม การสาวไหม  
เมื่อตัวไหมชักใยได้ 2 วัน จึงเริ่มเก็บรังไหมและต้องสาวไหมให้เสร็จภายใน 7 วัน เพราะตัวดักแด้  
จะกัดรังออกมาทำให้ได้เส้นไหมที่ไม่สมบูรณ์ เส้นไหมที่ได้มี 3 ชนิด คือไหมตัน มีสีออกเหลือง  
อมแสดเส้นใหญ่และไม่เรียบ ไหมกลาง เส้นไหมขนาดกลางเรียบเสมอกันมีปุมเล็กน้อยนิยม  
นำมาตัดเสื้อผ้า เพราะไม่นิ่มมากเสื้อผ้าที่ได้มีรูปทรงสวยงาม เส้นไหมมีเนื้อละเอียดสีทอง  
ดอกบวบ เมื่อนำมาทอจะได้ผ้าไหมที่มีเงาสวยเนื้อผ้าแน่น เมื่อหยดน้ำลงไปจะเกาะเป็นเม็ด  
อยู่บนเนื้อผ้า ไม่สามารถซึมเข้าไปได้ทันที จึงมีราคาแพง การย้อมไหม จะใช้สีย้อมที่ได้  
จากธรรมชาติ เช่น เปลือกไม้ต่าง ๆ การทอผ้าไหมปัจจุบันใช้ “กึ่งระตูก” ช่วยให้ทอง่าย  
และรวดเร็ว ซึ่งลายต่าง ๆ จะเกิดจากการมัดย้อมเส้นไหม เรียกว่า “มัดหมี่” ให้เป็นลาย  
ก่อนนำมาทอ การเรียกชื่อผ้าไหมเรียกตามลายผ้า เช่น ชิ้น หมี่ ชิ้นปุม ชิ้นเชิง ชิ้นยก ลาย  
ดอกพิกุล ลายลูกแก้ว เป็นต้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมทอผ้าไหมของคนอีสาน  
ย้อมสีธรรมชาติ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ และถือว่าเป็นมรดก  
ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนชาวอีสานซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ วิถีชีวิต ความรัก ความผูกพัน

ระหว่างคนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนความเชื่อต่าง ๆ ปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความคิดและค่านิยมของคนไทย เมื่อเข้าสู่ยุคสารสนเทศ ส่งผลให้คนไทยขาดการถักนอกรองด้านความถูกต้อง สารประโยชน์ และศิลปกรรมกลายเป็นสังคมบริโภคถ่ายทอดค่านิยมและความถูกต้องไปสู่ลูกหลาน ทำให้การดำเนินชีวิตได้เปลี่ยนไปสู่วัตถุนิยมที่ยึดสินค้าน้ำและคุณภาพสินค้าน้ำเป็นหลักโดยไม่สนใจถึงคุณค่าที่ซ่อนอยู่ภายในว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร

กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านหนองบ่อ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นกลุ่มแม่บ้านที่มีความตระหนักและเห็นความสำคัญในการสืบทอดภูมิปัญญาอันเป็นมรดกตกทอดสู่ลูกหลานที่อาจจะไม่มีการสานต่ออาจจะด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนไป จึงได้รวมกลุ่มกันขึ้นและมีการพัฒนาและขยายกำลังการผลิตผลิตภัณฑ์เพิ่มมากขึ้น โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบ่อและส่วนราชการ เพื่อยกระดับรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวและสมาชิกกลุ่มในการประกอบอาชีพเสริมด้วยการทอผ้าไหมสีย้อมธรรมชาติเป็นหลัก มีการถ่ายทอดวิธีและลวดลายการทอผ้าแบบโบราณ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะลงบนผืนผ้าไหมที่ย้อมด้วยสีธรรมชาติหลายอย่างที่นำเสนอ สามารถนำมาซึ่งอาชีพหลักและอาชีพเสริม ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนและการพึ่งพาตนเองของท้องถิ่นได้ อย่างไรก็ตามจากการลงพื้นที่ทำให้คณะผู้วิจัยทราบข้อมูลเบื้องต้นจากกลุ่มแม่บ้านสตรีทอผ้าไหมหนองบ่อ ว่าถึงแม้จะมีการขยายกำลังการผลิตให้เพิ่มมากขึ้นแต่ก็ยังไม่เป็นที่เพียงพอต่อการอนุรักษ์เพื่อการสืบทอดผ้าไหมให้คงอยู่ เพราะส่วนมากคนที่ผลิตจะเป็นคนวัยอายุ 40-60 ปี ซึ่งหากหมดกลุ่มคนรุ่นนี้ไป และยังไม่มีการมาสืบทอดผ้าไหมลายโบราณก็คงจะสูญหายไปจากชุมชนในไม่ช้า ด้วยเหตุนี้ทางกลุ่มแม่บ้านสตรีทอผ้าไหมจึงอยากให้มีการสืบทอดผ้าไหมให้คงอยู่ชั่วลูกชั่วหลาน

ดังนั้น การวิจัยการมีส่วนร่วมในการสืบสานศิลปะการทอผ้าไหม สู่การตระหนักและสืบทอดวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี จึงเกิดขึ้นเพื่อการอนุรักษ์ผ้าไหมให้คงอยู่ อีกหนึ่งแนวทางที่คณะผู้วิจัยได้มองเห็นคือลูกหลานเยาวชนในท้องถิ่นสามารถเป็นตัวแทนผู้สืบทอดได้ โดยคณะผู้วิจัยมองว่าในการที่จะขับเคลื่อนการอนุรักษ์ที่ยั่งยืนได้นั้น ควรจะขับเคลื่อนผ่านเยาวชนที่อยู่ในชุมชน ทางคณะผู้วิจัยจะเป็นที่เล็งและจะสร้างยุววิจัยโดยใช้เยาวชนในพื้นที่ โดยในกิจกรรมเริ่มแรกจะมีการเข้าไปพูดคุยกับผู้บริหารเพื่อสร้างความเข้าใจว่ากระบวนการวิจัยที่จะเข้ามาในโรงเรียนจะช่วยสนับสนุนเยาวชนในโรงเรียนได้อย่างไรบ้าง และหลังจากนั้นก็ทำการจัดเวที เพื่อให้กลุ่มนักเรียนเป้าหมายที่จะเชิญชวนเข้าร่วมโครงการได้ทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับโครงการ โดยมีเครื่องมือคือภาพยนตร์สั้นเข้ามาเป็นส่วน

ประกอบโดยขอความอนุเคราะห์ข้อมูลจากปราชญ์ชาวบ้าน โดยให้นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีชั้นปีที่ 4 เข้ามาสอนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา เพื่อเป็นการส่งเสริมและกระตุ้นให้เยาวชนรุ่นหลังได้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่เนิ่นนานไม่ให้อายุหายไป

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหม กรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาศักยภาพของเยาวชนในท้องถิ่นในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหม กรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี
3. เพื่อพัฒนาศักยภาพของเยาวชนในท้องถิ่นในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหม กรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี

### ขอบเขตของงานวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นปราชญ์ชาวบ้าน บ้านหนองบ่อ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีและนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนหนองบ่อสามัคคีวิทยา

### เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

- 1) ภาพยนตร์สั้น
- 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview)
- 3) แบบบันทึกการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation)
- 4) แบบบันทึกการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Non Participant Observation)
- 5) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion)
- 6) แบบบันทึกเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (เวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน)

### การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจำแนกถ้อยคำ หรือข้อความที่กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็น แล้วนำมาตีความ สังเคราะห์ และวิเคราะห์ด้วยหลักแห่งเหตุผล สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction Analysis) อภิปรายถึงข้อเท็จจริงที่ค้นพบตามสภาพการณ์ ปรากฏการณ์ ความสัมพันธ์ และประเด็นสำคัญ เพื่อตอบคำถามการศึกษา

## ผลการวิจัย

ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหม กรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี 2) เพื่อศึกษาศักยภาพของเยาวชนในท้องถิ่นในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหม กรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี 3) เพื่อพัฒนาศักยภาพของเยาวชนในท้องถิ่นในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหม กรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1.1 กลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทอผ้าตำบลหนองบ่อ เสนอแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหม โดยควรมีการส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นใหม่สวมใส่ผ้าไหมถือเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชุมชน การสอนทอผ้าไหมให้กับเยาวชนในชุมชน จัดนิทรรศการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหม ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมให้กับผู้ที่สนใจ เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมผ่านสื่อต่าง ๆ สร้างและเผยแพร่ภาพยนตร์สั้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพื่อให้ชาวไทยและชาวต่างชาติได้รับชม

1.2 นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีเป็นผู้มีศักยภาพในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหม โดยมีแนวคิดในการเผยแพร่ความงามของผ้าไหมผ่านสื่อออนไลน์เป็นล่ามแปลภาษา ร่วมแสดงภาพยนตร์สั้นภาษาอังกฤษเกี่ยวกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาด้านการทอผ้าไหมเพื่อนำไปถ่ายทอดให้เยาวชนได้ตระหนักและวางแผนภูมิปัญญาท้องถิ่น ออกแบบและเขียนบรรยายผลิตภัณฑ์เป็นภาษาอังกฤษเพื่อนำเสนอเรื่องราวประวัติความเป็นมาให้่าสนใจ

1.3 นักศึกษาสาขาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีที่ผ่านการฝึกการใช้กระบวนการวิจัยเป็นฐาน เป็นผู้มีความรู้ศักยภาพในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหม เป็นคนที่มีทักษะในการคิดวิเคราะห์ มีกระบวนการคิดที่สมเหตุสมผล สามารถทำงานร่วมกันคนอื่นได้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้หรือข้อมูลที่ได้สืบค้นมาพัฒนาชุมชนของตนอย่างเป็นรูปธรรม

## อภิปรายผลการวิจัย

1.1 แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหม กรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี ตามข้อเสนอแนะของปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองบ่อพบว่าควรมีการส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นใหม่สวมใส่ผ้าไหมถือเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชุมชน

เพื่อเป็นการสืบทอดให้คงอยู่กับลูกหลานสืบไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ของอรสา ผลพวง (2550 : 67) เรื่องการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้าน บ้านดอนม่วง ตำบลใหม่ อำเภอนอนสูง จังหวัดนครราชสีมา โดยได้เสนอว่าการอนุรักษ์ภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านสามารถทำได้โดยการส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นสวมใส่ผ้าทอพื้นเมืองเพื่อเป็นการอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป ทั้งนี้วัลย์พร สุพรรณ (2556) ยังเสนอว่าการทำให้เกิดการขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจชุมชน โดยคนในชุมชนเกิดความตระหนักรู้คุณค่าของภูมิปัญญาของตนเกิดความหวงแหนและอยากที่จะมีส่วนร่วมในการสืบทอดอนุรักษ์ศิลปะการทอผ้าไหม เช่น การแต่งกายด้วยผ้าไหมเข้าร่วมในงานประเพณีท้องถิ่น และมีความสนใจที่จะเข้าร่วมเกี่ยวกับผ้าไหมในชุมชนก็เป็นอีกหนึ่งแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหมให้คงอยู่ นอกจากนี้การสอนทอผ้าไหมให้กับนักเรียนที่อยู่ในชุมชน การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับผู้ที่สนใจ เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการเผยแพร่ผ่านสื่อต่าง ๆ ก็เป็นประเด็นที่กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองบ่อให้เสนอแนะ ซึ่งสอดคล้องกับ นิตยา ฉัตรเมืองปัก (2555) ได้ศึกษาวิเคราะห์ผ้าไหมมัดหมี่ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีข้อเสนอแนะ กลุ่มทอผ้าหัตถกรรมนาโพธิ์ และกลุ่มทอผ้าตุ้มทอง ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้จากบรรพบุรุษสู่รุ่นหลาน เป็นการถ่ายทอดในระบบเครือข่าย และจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้คือ การสอนโดยผู้เฒ่ากลุ่ม การฝึกอบรมให้แก่สมาชิกในกลุ่มหรือผู้ที่สนใจ การเป็นวิทยากรให้แก่กลุ่มทอผ้าอื่น ๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ การเป็นศูนย์กลางของแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น และใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทัศนศึกษาดูงาน การเยี่ยมชม หรือทำข่าวสาร จัดนิทรรศการ มีการสาธิตให้คำแนะนำวิธีการทอผ้าไหมมัดหมี่ให้แก่ผู้ที่สนใจ และการถ่ายทอดองค์ความรู้โดยใช้วิธีการจัดการการเรียนรู้ให้กับนักเรียน นิสิตและนักศึกษา ทั้งในสถานศึกษาและที่ทำกรกลุ่ม สิ่งที่สำคัญที่สุดที่กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองบ่อเห็นว่าสามารถเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหมได้ คือการผลิตและเผยแพร่ภาพยนตร์สั้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อให้ชาวไทยชาวต่างชาติและและเยาวชนในท้องถิ่นได้รับชมซึ่งสอดคล้องกับวัลย์พร สุพรรณ (2556) ได้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในกลุ่มเยาวชนในชุมชน โดยทำให้ยุววิจัยเกิดความตระหนักถึงคุณค่าของสื่อพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การสืบทอดอนุรักษ์วัฒนธรรมด้วยสื่อพื้นบ้านและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

1.2 นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี สาขาภาษาอังกฤษ เป็นผู้มีความรู้ในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหม กรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี



โดยพบว่า ประเด็นคำตอบจากแบบสอบถามเชิงลึก นักศึกษามีแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหม โดยมีข้อเสนอแนะว่าในฐานะที่ตนเองเป็นเยาวชนในจังหวัดอุบลราชธานี ต้องการเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเสนอแนวคิดในหลายประเด็น ดังต่อไปนี้

1.2.1 การร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเผยแพร่ความงามของผ้าไหมผ่านสื่อออนไลน์ ซึ่งวลัยพร สุพรรณ (2556) ได้กล่าวไว้ว่าการวางแผนด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ผ้าไหมให้เป็นที่รู้จักของคนในชุมชนและภายนอกชุมชนผ่านสื่อต่าง ๆ เป็นวิธีการหนึ่งในการขับเคลื่อนทางด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจชุมชน เพื่อการสืบทอดอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชน โดยควรจัดให้มีกิจกรรมในหลายรูปแบบ อาทิเช่น การจัดกิจกรรม งานนิทรรศการเผยแพร่ข้อมูล การจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์ข้อมูล การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชน การใช้ช่องทางการสื่อสารผ่านสังคมเครือข่าย (Social Network) และการมีส่วนร่วมของเยาวชนคนในชุมชนในการช่วยประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มคนที่รู้จัก

1.2.2 การเป็นล่ามแปลภาษาให้กับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวตามกลุ่มทอผ้ายังก็เป็นอีกหนึ่งแนวทางที่ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี สาขาภาษาอังกฤษต้องการร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะต่างมองเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นหลังจากที่ได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยผ่านกระบวนการวิจัยเป็นฐานสอดคล้องกับนิवारณพทุธสงกรานตร์ (2552) ได้สังเคราะห์งานวิจัย โครงการวิจัยท่องเที่ยวการบูรณาการการศึกษา เศรษฐกิจ ภูมิคุ้มกันความเป็นชุมชนภาค โดยภาพรวมของโครงการสามารถสร้างคลังสมองพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สร้างโรงเรียนต้นแบบ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและความตระหนักในชุมชน ตลอดจนสร้างเครือข่ายและรูปแบบการพัฒนาการวิจัยการท่องเที่ยวบนฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคีในท้องถิ่นผ่านการวิจัยโดยชุมชน โดยโครงการนี้ได้รับข้อเสนอแนะว่าเป็นโครงการที่มีประโยชน์โดยทำให้อาจารย์ นักเรียนและชุมชน เรียนรู้การทำงานร่วมกันทำให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น เกิดความยั่งยืนและสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ชุมชน

1.2.3 ในการร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี สาขาภาษาอังกฤษได้เสนอแนะคือ ออกแบบและเขียนบรรยายผลิตภัณฑ์เป็นภาษาอังกฤษเพื่อนำเสนอเรื่องราวประวัติความเป็นมาให้น่าสนใจ เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ซื้อ ซึ่งสอดคล้องกับ ศิริรัตน์ ภารรักษา (2550) ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาและพัฒนากระบวนการทอผ้าไหมในเชิงธุรกิจชุมชน บ้านเนินไทรพัฒนา หมู่ 13 ต.ป่าซาง อ.เวียงเชียงรุ้ง

จ.เชียงราย เพื่อพัฒนาการบริหารและการจัดการกลุ่มทอผ้าไหมให้ดำรงอยู่ได้เพื่อพัฒนาระบบการผลิตให้คุ้มทุนและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดและเพื่อพัฒนาระบบการตลาดของกลุ่มในเชิงธุรกิจ พบว่า การพัฒนาปรับปรุงกระบวนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด คือ การสำรวจ รสนิยม ความต้องการของตลาด ด้านสีสันทนหลายผ้า การแสวงหาแหล่งวัตถุดิบและแหล่งรับซื้อผลผลิตของกลุ่มทั้งในและต่างประเทศ ปรับปรุงระบบการประชาสัมพันธ์สินค้าให้เป็นที่น่าสนใจโดยมีการบรรจุภัณฑ์ประกอบคำบรรยายภาษาอังกฤษ การขนส่ง การชำระเงิน ปรับปรุงระบบการจัดทำบัญชีเบิกจ่ายที่โปร่งใส ตรวจสอบง่าย สามารถบริหารกลุ่มการตลาดเชิงธุรกิจชุมชนให้ถึงจุดคุ้มทุนและมีกำไรหรือผลตอบแทนแก่สมาชิกอย่างน่าพอใจ โดยจากการปรับปรุงระบบต่าง ๆ ทำให้ผลผลิตของกลุ่มเป็นที่ยอมรับของตลาดมีตลาดรองรับที่กว้างขวางจนถึงขั้นส่งออกต่างประเทศได้ ตลอดจนจนสร้างชื่อเสียงโดยได้รับคัดสรรเป็นสุดยอดสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) รางวัลสีดาว ของระดับจังหวัดและระดับภาค

1.2.4 แนวทางสำคัญที่นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี สาขาภาษาอังกฤษ สนองต่อความต้องการของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองบ่อในการร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การแสดงภาพยนตร์สั้นภาษาอังกฤษเกี่ยวกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหมเพื่อนำไปถ่ายทอดให้เยาวชนได้ตระหนักและหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งภาพยนตร์สั้น สามารถเป็นตัวแทนในการเล่าเรื่องด้วยภาพและเสียงที่มีประเด็นเดียวสั้น ๆ แต่ได้ใจความ องค์ประกอบที่สำคัญที่ขาดไม่ได้คือ ตัวละคร สถานที่ และเวลา ตัวอย่างเช่น สารคดีหนังสั้น ต่าง ๆ หนังสั้น ที่แฝงแง่คิด แง่มุม สอดคล้องกับ วลัยพร สุพรรณ (2556) ได้ค้นพบว่าการศึกษานโยบายในการสืบทอดวัฒนธรรมด้วยการแสดงภาพยนตร์สั้น และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการใช้ผ้าไหมเป็นสื่อกลางในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ควรใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มเยาวชนและคนในชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้าน จะช่วยให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่า ความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของท้องถิ่น มีความรู้สึกหวงแหน มีความเป็นเจ้าของวัฒนธรรมร่วมกัน และต้องการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน และต้องได้รับการส่งเสริม สนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำแนวทางที่ได้มาวางแผนดำเนินงานส่งเสริมกิจกรรมในชุมชน ทั้งด้านวัฒนธรรมและด้านเศรษฐกิจ ให้เกิดความยั่งยืนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป

1.3 นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี สาขาภาษาอังกฤษ พัฒนาศักยภาพของตนด้วยการสืบค้นข้อมูลผ่านกระบวนการวิจัยเป็นฐาน ทำให้เป็นคนที่มีทักษะในการคิด

มีกระบวนการคิดที่สมเหตุสมผล เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน สามารถทำงานร่วมกันคนอื่นได้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้หรือข้อมูลที่ได้สืบค้นมาพัฒนาชุมชนของตนเองเป็นรูปธรรม ดังจะเห็นได้จากกระบวนการที่นักศึกษาได้ฝึก ตั้งแต่ต้นน้ำคือการค้นหาโจทย์วิจัย กลางน้ำคือการสืบค้นข้อมูล การแสดงภาพยนตร์สั้นภาษาอังกฤษ และปลายน้ำคือการนำสื่อภาพยนตร์สั้นภาษาอังกฤษไปถ่ายทอดให้กับเยาวชนในชุมชน ได้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตน ได้เรียนรู้ คำศัพท์ ประโยคภาษาอังกฤษ ที่เกี่ยวกับการกระบวนการทอผ้าไหม และได้ฝึกการเป็นมัคคุเทศก์น้อยในชุมชนเมื่อมีชาวต่างชาติเข้ามาเยี่ยมชมในชุมชน เยาวชนเหล่านี้จะสามารถช่วยเหลือชุมชนของตนต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ วลัยพร สุพรรณ (2556) ได้ค้นพบว่าการศึกษาริบทและเก็บรวบรวมข้อมูลด้านการทอผ้าไหมต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชนในท้องถิ่น ในการดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยกระบวนการระเบียบวิจัย ที่เรียกว่า “ยูวีวิจัยผ้าไหม” รวมถึงกลุ่มคนในชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้านที่พร้อมจะถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่กลุ่มเยาวชน และกลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้ก็จะช่วยเป็นกำลังหลักในการสืบทอดวัฒนธรรมด้วยสื่อภาพยนตร์สั้นให้แก่คนรุ่นต่อ ๆ ไปได้ นอกจากนี้กระบวนการวิจัยเป็นฐาน ยังช่วยให้ผู้เรียน เรียนรู้ ค้นคว้าและค้นพบข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในเรื่องที่ศึกษาด้วยตนเองโดยอาศัยกระบวนการวิจัยอย่างเป็นระบบเป็นเครื่องมือสำคัญ (อมรวิชัย นาครทรรพ, 2552) นอกจากนี้ สภาพสังคมปัจจุบันที่เป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสารที่ไร้พรมแดน มุ่งองค์ความรู้เกิดขึ้นมากมายทุกวินาทีทำให้นือหาวิชามีมากขึ้นเกินกว่าที่ผู้สอนจะสอนได้หมด ซึ่งการสอนแบบเดิม ด้วยการ “พูด บอก เล่า” ไม่สามารถจะพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะเป็นคนคิดวิเคราะห์ได้ แต่การเรียนการสอนที่ฝึกให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้อยู่เสมอ สามารถแก้ไขปัญหาด้วยเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และนำความรู้ที่ได้จากการเรียนไปปฏิบัติได้ดีจะทำให้เป็นคนรู้จักคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไปสู่การกระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์ แสวงหาความรู้ให้มากขึ้น การจัดการเรียนการสอนจึงต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง กล่าวคือ ต้องสอนให้ผู้เรียนมีเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จึงนำมาสู่แนวคิดการใช้กระบวนการวิจัยในการจัดการเรียนการสอน เนื่องจาก การวิจัยเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้แสวงหาความรู้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ผู้สอนสามารถใช้การวิจัยเป็นวิธีสอนวิธีการสอนวิธีหนึ่ง โดยนำเอาการสอนและการวิจัยผสมผสานกัน ทำให้ผู้เรียนได้ทั้งเนื้อหาในศาสตร์ของตนไปพร้อมกับการได้ใช้กระบวนการวิจัยในการศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนมีเครื่องมือในการเรียนรู้ตลอดชีวิต (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2551)

## ข้อเสนอแนะ

### 1.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1.1 สถานศึกษาควรนำผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการสืบสานศิลปะ การทอผ้าไหม สู่การตระหนักและสืบทอดทางวัฒนธรรม มาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการเรียน ภาษาต่างประเทศ เพื่อฝึกให้นักเรียนและเยาวชนในท้องถิ่นเป็นยูวีวิจัย มัคคุเทศก์น้อย เพื่อให้สามารถช่วยเหลือชุมชนและสร้างปลูกฝังจิตสำนึกการรักในท้องถิ่นบ้านเกิดของตน

1.1.2 สถานศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี ควรปรับหลักสูตรให้เยาวชนในท้องถิ่น ได้ฝึกทักษะกระบวนการวิจัยเป็นฐาน สู่การปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน โดยมุ่งเน้นเรื่อง การศึกษาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีในชุมชน สู่การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน

### 1.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1.2.1 นักวิจัยควรสร้างสื่อเครือข่าย (Social Network) เช่น เฟสบุ๊ก เพื่อเป็นสื่อ ในการประชาสัมพันธ์ให้บุคคลทั่วไปได้รับทราบข่าวสารและเผยแพร่ผ้าไหมในชุมชนให้ เป็นที่รู้จักมากขึ้น

1.2.2 ควรปรับปรุงแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับสถานที่ที่ใช้ทำกิจกรรม

1.2.3 คณะผู้วิจัยควรวางแผนภาระงานและภาระงานสอนในแต่ละคาบเรียน ของช่วงระยะเวลาที่ดำเนินโครงการวิจัย ให้สอดคล้องกับวันและเวลาในคาบกิจกรรม ของนักศึกษา

1.2.4 ควรมีการต่อยอดงานวิจัยเดิม โดยสร้างทีมยูวีวิจัยในชุมชน ได้แก่ นักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาและประถมศึกษา

1.2.5 ควรมีการศึกษาฉายผ้าโบราณของชุมชนว่ามีความเป็นมาอย่างไร

1.2.6 ในการแสดงภาพยนตร์สั้นของนักศึกษาควรมีการเล่าประวัติของฉายผ้า โบราณด้วย

1.2.7 ในการใช้กระบวนการวิจัยเป็นฐานควรฝึกให้นักศึกษาสืบค้นข้อมูล วิธีการทอผ้าตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

## กิตติกรรมประกาศ

นิตยา ฉัตรเมืองปัก. (2555). *การศึกษาวิเคราะห์ผ้าไหมมัดหมี่ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์*.

ปริญญาณิพนธ์. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

- นิภาวรรณ พุทธสงกรานต์. (2552). *โครงการวิจัยท่องเที่ยว: การบูรณาการการศึกษา เศรษฐกิจ ภูมิคุ้มกันความเป็นชุมชนภาคกลาง*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). มหาวิทยาลัย ศรีปทุม.
- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. (2551). *นวัตกรรมนาโน*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- วลัยพร สุพรรณ. (2556). *การรื้อฟื้นศิลปะการทอผ้าไหมเส้นกำแพงเพื่อการสืบทอดทางวัฒนธรรมและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่*. สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่.
- ศิริรัตน์ ภารรักษา. (2550). *การศึกษาและพัฒนากระบวนการทอผ้าไหมในเชิงธุรกิจชุมชน บ้านเนินไทรพัฒนา หมู่ 13 ต. ป่าซาง อ. เวียงเชียงรุ้ง จ. เชียงราย*. วิทยานิพนธ์ เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย.
- อรสา ผลพะงา. (2550). *การศึกษาสภาพปัญหาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญา ผ้าทอพื้นบ้าน บ้านดอนม่วง ตำบลใหม่ อำเภอนามสูง จังหวัดนครราชสีมา*. หลักสูตร รัฐประศาสนศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อมรวิชัย นาคทรพร. (2552). *การสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนใน อำเภอป่า-ปาง*
- มะผ้า-ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน. ค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2558, จาก <http://www.abcun.org/research/view.php?resID=RDG50O0006>